

**ICHKI ISHLAR ORGANLARINING TALONCHILIK JINOYATLARIGA
QARSHI KURASHISH FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING
METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH**

ELMUROD JO'RAEV ERKINOVICH

*O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi akademiyasi
magistratura tinglovchisi Ichki ishlar vazirligi akademiyasi*

*Huquqshunoslik
+998883240777*

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada o'zganing mulkini ochiqdan-ochiq talon-taroj qilish yo'li bilan sodir etilayotgan talonchilik jinoyatini tergov qilish metodikasi va taktikasining ayrim eng muhim jihatlariga etibor berish orqali ushbu turdagi jinoyatlarni oldini olish hamda sonini kamaytirish imkonini beruvchi masalalar haqida so'z yuritiladi. Shuningdek, talonchilik jinoyatini sodir etgan shaxsni aniqlashda tanib olish uchun ko'rsatish tergov harakatining o'ziga xos xususiyatlari bilib olish mumkin.

Kalit so'zlar: *Talonchilik, metodika, taktika, tanib olish uchun ko'rsatish, tergovchi, gumon qilinuvchi, jabrlanuvchi, guvoh, taqdimnoma.*

**ОСОБЕННОСТИ ПРОИЗВОДСТВА СЛЕДСТВЕННОГО ДЕЙСТВИЯ
ПО ПРЕДЪЯВЛЕНИЮ ОПОЗНАНИЯ ПРИ РАССЛЕДОВАНИИ
ПРЕСТУПЛЕНИЯ О РАЗБОЕ.**

АННОТАЦИЯ

В данной статье говорится о вопросах, позволяющих предупредить и сократить количество данного вида преступлений, уделив внимание некоторым наиболее важным аспектам методики и тактики расследования преступления грабежа, совершаемого путем открытого хищения чужого имущества. Также можно выяснить особенности проведения следственного действия по установлению личности лица, совпавшего преступление грабежа.

Ключевые слова: *Разбой, методология, тактика, опознание, детектив, подозреваемый, потерпевший, свидетель, представление.*

**SPECIFIC FEATURES OF CONDUCTING AN INVESTIGATIVE ACT OF
SHOWING FOR RECOGNITION IN THE INVESTIGATION OF A
ROBBERY CRIME.**

ABSTRACT

This article talks about issues that allow to prevent and reduce the number of this type of crimes by paying attention to some of the most important aspects of the investigation methodology and tactics of the crime of robbery committed by openly robbing someone else’s property is maintained. It is also possible to find out the specific features of the investigative act of showing to identify the person who committed the crime of robbery.

Key words: *Robbery, methodology, tactics, identification, detective, suspect, victim, witness, presentation.*

KIRISH

Talonchilik huquqiga ko‘ra o‘zganing mulkini talon-taroj qilishdir. Talonchilik oshkora yoki yashirin ravishda sodir etilishi mumkin. Agar aybdor jabrlanuvchilar yoki boshqa shaxslar ko‘z o‘ngida talonchilik qilayotganligini va ular aybdorning harakatlari xususiyatini tushunayotganligini bila turib, talonchilikni amalga oshirsa, u oshkora deb hisoblanadi. Agar talon-taroj qilinganligini odamlar sezmasalar yoxud buyum olinganligi faktini ko‘ra turib, uni qonuniy hisoblasalar va aybdor ham shunga umid qilgan bo‘lsa, u holda talonchilikni oshkora deb tan olinishi mumkin emas. Yashirin ravishda boshlangan talon-taroj ba‘zan o‘zgarar mulkini ochikdan-ochiq egallashga aylanib ketadi.

Bunday hollar, mulkni egallash jarayonida jinoyatchini sezib qolishganida, lekin jinoyatchi buni tan olmay o‘z harakatlarini davom ettirib, mulkni oshkora egallab olganda sodir bo‘ladi. Talonchilik mulkdorga mulkiy zarar yetkazishdek ijtimoiy xavfli oqibatlar keltirib chiqaradi. Mulkni amalda egallab olish, ya’ni jinoyatchida talon-taroj qilingan narsadan foydalanish imkoniyati paydo bo‘lishi vaqtidan boshlab bu jinoyat tugallangan hisoblanadi.[1]

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODIKASI

Talonchilik uchun O‘zbekiston Respublikasi JKning 166-moddasida javobgarlik masalasi berilgan bo‘lib, unda talonchilikning kvalifikatsiya tarkibi sog‘liq va hayot uchun xavfli bo‘lmagan zo‘rluk ishlatish, yoxud shunday zo‘rluk ishlatish bilan qo‘rqitish kabi o‘ziga xos belgini o‘z ichiga oladi.

Xuddi jismoniy zo‘rluk kabi, jismoniy zo‘rluk ishlatish bilan qo‘rqitish orqali ruhiy zo‘rluk ham talonchilikning kvalifikatsiya belgisi hisoblanadi. Talonchilikda zo‘rluk mulkdorga, shuningdek, real holda yoki aybdorning fikricha, talon-tarojga to‘sqinlik qiluvchi boshqa shaxslarga nisbatan ham ishlatilishi mumkin. Insonga nisbatan zo‘rluk ishlatish yoki zo‘rluk ishlatish bilan qo‘rqitish talonchilik turining mohiyatini o‘zgartiradi. Bunday hollarda jinoyat ikki ob‘yektli bo‘lib qoladi: mulk munosabatlari bilan birga sog‘liq, shaxsiy erkinlikni va badan daxlsizligini ta‘minlovchi ijtimoiy munosabatlarga zarar yetadi yoki ularga bevosita xavf tug‘iladi.

O‘z o‘rnida shuni aytish joizki, talonchilik jinoyati sodir etilganda ko‘ramizki ko‘p hollarda bu jinoyatni sodir etgan shaxs hodisa sodir bo‘lgan joyning o‘zida qo‘lga tushmaslik holatlari kuzatiladi hamda ijtimoiy xavfli qilmish natijasida zarar yetgan shaxs ushbu jinoyatni sodir etgan shaxsning tashqi qiyofasini oz bo‘lsada esda saqlab qolishga harakat qiladi bu esa ushbu ijtimoiy xavfli qilmish yuzasidan tergovga qadar tekshiruv bosqichida o‘tkazsa boladigan ayrim tergov harakatlari va protsessual harakatlari masalan, hodisa sodir bo‘lgan joyni ko‘zdan kechirish, ekspertiza tayinlash, tushuntirish xatolari hamda hodisa sodir bo‘lgan joyda video tasvirga olish vositalari bo‘lgan bo‘lsa ularni xat orqali ochib ko‘riladi va shu kabi harakat amalga oshirib bo‘lgandan so‘ng tergovchi tomonidan jinoyat ishi qo‘zg‘atiladi. Shu bilan dastlabki tergov harakatlaridan jinoyat ishini ochishga yordam beradigan tergov harakatlari o‘tkaziladi.[2]

Misol uchun, so‘roq qilish, ko‘rsatuvlarni hodisa sodir bo‘lgan joyda tekshirish, narsani ko‘zdan kechirish hamda shaxsni tanib olish uchun ko‘rsatish kabi tergov harakatlari o‘tkaziladi. Shundan so‘ng esa kelgusi tergov harakatlari zarur hollarda o‘tkazilishi mumkin bo‘ladi. Ushbu jinoyatni ochishda ya‘ni jinoyat sodir etgan shaxsni aniqlashda tanib olish uchun ko‘rsatish muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki ushbu tergov harakati orqali jinoyat sodir etgan shaxsni topishda yordam beradiga tergov harakati hisoblanadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Tanib olish uchun ko‘rsatish – tergov protsessual harakat bo‘lib, jinoyat jabrlanuvchisi, guvohi, gumon qilinuvchi, ayblanuvchi yoki sudlanuvchining biror shaxs yoki narsa to‘g‘risidagi ko‘rsatuvini tekshirib ko‘rish uchun amalga oshiriladi. Shaxs tanib olish uchun tergov olib borilayotgan ishga aloqasi bo‘lmagan, tashqi belgilari bilan o‘ziga o‘xshaydigan shaxslar guruhi orasida xolislar huzurida ko‘rsatiladi. Tanib olish uchun ko‘rsatilayotgan shaxslarning umumiy soni uch nafardan kam bo‘lmasligi kerak. Tanib olinuvchiga tanib olish uchun ko‘rsatiladigan shaxslar guruhi orasida istagan joyni egallash taklif qilinadi. Tanib olinuvchi kiyimi, soch qirqtirishi yoki tarashi yoxud boshqa belgilari bilan tanib olish uchun ko‘rsatiladigan o‘zga shaxslar orasida yaqqol ajralib turmasligi lozim. Shaxsni tanib olish uchun ko‘rsatishning iloji bo‘lmaganda yoxud xavfsizlikni ta‘minlash maqsadida uning fotosuratidan foydalanish mumkin.[3]

Tanib olish uchun jadval qog‘ozga yaxshilab yopishtirilib, muhrlangan va raqamlangan, lekin suratga olingan shaxslarning ismi va familiyalari ko‘rsatilmagan kamida uchta fotosurat ko‘rsatiladi. Shu bilan birga, talonchilik jinoyatini tergov qilish jarayonida tanib olish uchun ko‘rsatish obekti sifatida talon-taroj qilingan narsa, buyum, ashyo bo‘lishi mumkin hamda jinoyat sodir etgan shaxsning o‘zi ham bo‘ladi albatta. Yana shu takidlash joizki talon-taroj qilingan narsa jabrlanuvchi yoki fuqaroviy

da’vogar uchun yaxshi taish bi’lganligi bu ushbu jinoyatda tanib olish uchun ko’rsatishning o’ziga xos xususiyati hisoblanadi.

Talonchilik jinoyatini oldini olish maqsadida tergovchining vazifalari quyidagilardan iboratdir:

birinchidan, talonchilik jinoyatini sodir etishgaolib kelgan motivlar qanday paydo bo’lganligi;

ikkinchidan, ushbu jinoyatni sodir etishga yartilgan shart-sharoitlar holatlarni aniqlashdan iboratdir. Talonchilik jinoyatining sodir etilishiga sabab bo’lganholatlar ikki guruhga bo’linadi.

Birinchi guruhga kiruvchi tipik holatlarga quyidgilarni kiritsa bo’ladi: yosh o’spirinlarning nazoratsiz qoldirilishi , ayrim noxo’sh oilalarda ularga nisbatan salbiy ta’sir ko’rsatilishi (oilada surunkasiga spirtli ichimliklarning iste’mol qilinishi, oilada egoism, qo’pollik, atrof-muhitganisbatan mensimaslik, balandimog’lik bilan qarashlik) kabi holatlar. Bu holatlarga maktablarda, o’quv muassasalarida hamda ishlab chiqarish jamoalarida tarbiyaviy ishlarning sustligi, yshash joyidagi jamoat tashkilotlarining faoliyatsizligini qo’shish mumkin. Biron-bir ma’naviy negizga ega bo’lmagan, o’zining bo’sh vaqtlarini qanday o’tkazishni bilmaydiga yosh qatlam ichkilikbozlikka, kartao’yinlariga berilib ketadi, natijada ular avvalo kichikroq, kam ahamiyatli bo’lgan huquqbuzarliklarni sodir etadilar, keyinroq ularning ongida jazosiz qolib ketishlik alomatlarining paydo bo’lishi natijasida og’iroq ya’ni talonchilik jinoyatining sodir etilishiga olib keladi.

Ikkinchi guruh holatlariga quyidagilar kiradi: birinchidan, ma’muriy organlar faoliyatiga yo’l qo’yiladigan kamchiliklar : tekinox’rlarcha turmush kechirayotgan shaxslar jinoyatchilar muhitiga tushib (shaxslar) qolishi, jinoiy guruhlar bilan ishlashning sust olib borilishi; talonchilik jinoyatlariningto’la ochilmay qolishliklari;

o’q-otish va sovuq qurollarni tortib olishdagibeparvoliklar; jamoat tartibini qo’riqlash organlarining faoliyatsizligi; turar jiy atroflarining yaxshi yoritilmaganligi;

ikkinchidan, jabrlanuvchilarning ma’naviy va axloqiy xulqining buzuqligi;

uchinchidan, moddiy qimmatliklar bilan muomala qilish qoidalarining buzulishi. Masalan, g’aznachi yoki inkassatorlarning pul vositalarini qo’riqchisiz transportda olib yurishi.[4]

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, talonchilk jinoyatini sodir etgan shaxs aniqlangandan so’ng ushbu turdagi jinoyatlarni sodir etilishini oldini olish maqsadida keltirib chiqargan sabablar, holatlar aniqlangandan so’ng tergovchi korxonada, muassasa va tashkilotlarga ularning oldini olish to’g’risida taqdimnoma kiritilad. Taqdimnomada jinoyatning sodir etilishiga imkon yaratib ko’rsatilishi bilan birga ushbu holat vas hart-sharoitlarni bartaraf etish choralarini ham ko’rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Respublikasi Jinoyat kodeksi. T.; 2021y.
2. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat protsessual kodeksi. T.; 2021y.
3. O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudi Plenumining Qarori. T.; 1999 yil 30 aprel, 6- son.
4. <https://uz.m.wikipedia.org>